

KRONİK

XI. Cumhurbaşkanının Seçimi

Sarp Balcı, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi

Türkiye’de parlamenter siyaset, 12 Eylül 1980’den sonra, karşıtlıkların rekabet içinde sürdürülmesi ve düşmanlıklara siyasal alanda yer vermeme söylemi üzerine kurulmuştur. Post-Eylül yapı giderek, siyasal aktörlerin kurulu siyasal düzlemin temel sütunlarını tartışmaya açan bir mücadeleyi yürüten taraflar olarak değil, devletin selameti için uzlaşması zorunlu kadrolara indirgendiği bir siyasal evrene dönüşmüştür.

Carl Schmitt 1932 yılında kaleme aldığı bir metinde siyasetin bir dost/düşman ayırımına dayandığını ve düşman kavramının da gerçek bir mücadele olasılığını gerektirdiğini söyledikten sonra düşmanlığın, ötekinin varoluşsal olumsuzlanması olduğunun altını çizmiştir.¹ Türkiye’de siyaset bir müddetir rekabet ve uzlaşma söyleminin zayıfladığı bir döneme girdi. Bu sürecin tetikleyicisinin ve dostlarla düşmanları belirleyen eksenin rejimin temel değerleri etrafında kurulmaya başlaması gibi gözükmekte ve bunun doğal bir sonucu ise Türkiye’de siyasetin “merkez”in sahibi ve temsilcisi olma üzerinden yürütülmesi ve bu anlamda farklılıkların giderek çıkarlar merkezli olmaktan çıkartılması çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Herkes merkezde olunca, çıkarlarını ifade etmekte zorlukları olanların siyasete katılımının önünün kapatılma araçları tahkim edilirken, merkezi oluşturan ve 12 Eylül sonrası oluşturulan siyasal düzlemin de kaydırılması imkânları zayıflıyor.

Henüz tamamlanmamış, devam etmekte olan bir sürece dair bir metin kaleme almak marazi görülebilir. Fakat, cumhurbaşkanlığı seçimleri Türkiye siyasetinin son yirmi yılına dair çok önemli unsurların kristalize halde karşımıza çıktığı haliyle ilgilenilmeyi fazlasıyla hak ediyor. Bu süreç Ekim 2006-Mayıs 2007 arası uzun bir dönemi ve birçok siyasal ve toplumsal aktörün katılımıyla karmaşık bir yapıyı anla(t)mayı zorunlu kılıyor.

1 Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, Çev. E. Göztepe, Metis, İstanbul, 2006, s. 53.

Cumhurbaşkanlığı seçimleri, 2002 yılında genel seçimlerin yapılması ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin Parlamento'da, seçimlerde aldığı oy oranının² çok üzerinde sandalye kazanmasının ardından gündeme geldi. Seçim sonuçlarının ilanından itibaren "düzenin temel değerleriyle" çatışma halinde bulunmaması yolunda ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Deniz Baykal'ca uyarılan AKP'ye ve özelde Tayyip Erdoğan'a yönelik eleştirilerin dozu 22. dönemin 5. yılında iyice arttı. AKP, iktidara gelişinden itibaren Parlamento'nun 5 yıllık görev süresini doldurması gereğinden ve cumhurbaşkanının nasıl seçileceğinin 1982 Anayasası'nın 104. maddesinde açıkça belirtildiğinden bahsederken, CHP özellikle cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi, Parlamento'nun yenilenmesi ve genel seçimlerin erkene alınmasını talep ediyordu. Bu yönde hükümetin, muhalefetin ısrarına rağmen, ekonomi çevrelerinin de desteğini alarak adım atmaması ve iki seçimin altı ay arayla yapılacak olması, genel olarak muhalefetin ve özellikle CHP'nin tavrının sertleşmesi sonucunu beraberinde getirdi. Nitekim bu gerilim, 5. yasama yılının başında, bütçe görüşmeleri esnasında, Baykal'ın sözleriyle doruğa çıktı.

Öncelikle cumhurbaşkanlığı seçimlerini ardından da genel seçimleri sorunsuz atlama niyetindeki AKP'nin XI. cumhurbaşkanlığı seçimleri için adayını açıklamamasının yarattığı eleştiri ortamı yalnız CHP'de değil giderek medyanın da bu tartışmayı gündeme taşımasıyla geniş toplumsal katmanları içine alacak biçimde genişledi. Kişisel geçmişinden ve yaşam tarzından yola çıkılarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın olası adaylığı giderek gündemin daha üst sıralarına yerleşti ve hatta anamuhalefet CHP'nin siyasal stratejisini Başbakan üzerine kurmasıyla sonuçlandı. Bunun bir yansıması olarak daha bütçe görüşmelerinde Baykal, 2007 yılının bir cumhurbaşkanlığı seçimi yılı olmasından bahsetti ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın neden cumhurbaşkanı seçilmesini uygun bulmadığına dair otuzun üzerinde gerekçe saydı.³

Bütçe görüşmelerinde yönelttiği eleştirileriyle Erdoğan'ın aday olmasının sakıncalarına dair gerekçeleri Parlamento'daki CHP Grup konuşmaları esnasında sıklıkla yineleyen Baykal, Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı adaylığının Türkiye'de önemli bir rejim bunalımının yolunu açacağı iddiasındaydı.⁴ Aynı süreçte Recep Tayyip Erdoğan da liderliğini ne ölçüde önemseydiğinin altını

2 2002 Genel Seçimleri sonuçları için bkz. <<http://www.sandik.org>>, 30.05.2007.

3 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı 22. Dönem 5. Yasama Yılı 43. Birleşim 25/Aralık /2006 Pazartesi*, ss. 38-49, <<http://www.tbmm.gov.tr>>, 30.05.2007.

4 Deniz Baykal'ın CHP Parlamento grup konuşmaları için bkz. <<http://www.chp.org.tr>>, 30.05.2007.

sıklıkla çizdiği Turgut Özal'ın, cumhurbaşkanı seçilmesi yolunda attığı adımları neredeyse birebir tekrar etti. Öncelikle, erkenden yapılacak bir aday açıklamasının sakıncaları üzerinde durdu ve aynı Özal gibi eleştirileri göğüslediğini, gösterilecek adayın yıpranmasına izin vermeyeceğini belirtti.⁵ Yine, yaptığı açıklamalarla AKP'nin adayını Nisan ayında açıklayacağını, çok istiyorsa Deniz Baykal'ın da aday olabileceğini söyledi⁶ ve seçimin AKP Grubu içinden olacağını da ekledi. Ardından, AKP milletvekilleri arasında, aynen Özal'ın kendi olası adaylığı çerçevesinde yürüttüğü biçimde, bir anket çalışması yaptı. Erdoğan'ın bu tavrı, Turgut Özal'ın uyguladığı uzlaşmazlık ve sonuçta kendisini aday göstermesiyle sonuçlanan sürecin Başbakanca da uygulanacağı izlenimini güçlendirdi. Sürecin bu şekilde giderek uzamasının ve aday açıklanması işinin son ana bırakılması cumhurbaşkanlığı seçimi üzerindeki baskının da artmasının yolunu açtı.

Sonuçta, Nisan ayının 25'inde bitecek olan adaylık takviminden bir gün önce Parlamento Grubu'nda yaptığı konuşmada Erdoğan, adaylık için yaptığı araştırmalar ve değerlendirmeler sonucu AKP'nin kuruluşunu beraber yürüttüğü ve kabinede Dışişleri Bakanlığını yürüten Abdullah Gül'ün adının AKP'nin XI. cumhurbaşkanı adayı olarak ortaya çıktığını söyledi.⁷ Ancak AKP tartışmaların kontrolünü artık yitirmiş; önce Ankara'da ardından İstanbul, İzmir, Manisa ve Denizli'de Cumhuriyet Mitingi adı altında bir dizi mitingin yolu açılmış oldu. Mitinglerin düzenleyicileri arasında Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Birliği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Cumhuriyet Kadınları Derneği, Türk Kadınlar Birliği, İstanbul Barosu Kadın Komisyonu, Bizim Ülke Derneği, İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği ve Çağdaş Eğitim Vakfı gibi örgütler yer aldı.

Mitinglere katılanların çok farklı toplumsal gruplardan ve katmanlardan gelmesi ve organizasyonun herhangi bir siyasi bir partinin değil de bir dizi sivil toplum örgütünün eşgüdümünde olması, siyasal islamın cisimleşmiş örgütü olarak değerlendirilen AKP'ye karşı Türk Silahlı Kuvvetleri(TSK)'nin⁸ ve

5 Turgut Özal'ın seçim sürecindeki uygulamaları için bkz. Hikmet Özdemir, *Atatürk'ten Günümüze Cumhurbaşkanlığı Seçimleri*, Remzi, İstanbul, 2007, ss. 344-350.

6 04.01.2007 tarihli açıklama için bkz. <<http://www.akparti.org.tr>>, 30.05.2007.

7 *Ibid.*, 24.04.2007 tarihli Grup Konuşması.

8 Bir dönem Askeri Tarih ve Stratejik Etüdler'in (ATASE) başkanlığı yapmış Tümgeneral Mahmut Boğuşlu'nun yazısının başlığı ve tarihi örnek olarak görülebilir, *Türkiye'de Laiklik ve İrtica Üzerine Psikolojik Harekat, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı 1, 1985.

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK)'nun⁹ örtülü bir psikolojik hareket yürüttüğüne dair tartışmaları gündeme getirdi. Buna dair fikri hazırlığın oldukça uzun zamandır sürdürüldüğüne ilişkin görüşler zaten gündemdeydi. Fakat bu vesileyle, mitinglerle yeni bir aşamaya geçilmiş olduğu yolunda iddialar ileri sürülür hale geldi.¹⁰

AKP'ye yönelik eleştirilerle eşzamanlı olarak bir diğer tartışma da Anayasa etrafında gelişmiştir. 26 Aralık 2006 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yazdığı yazıda Eski Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu, cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda, gündemi etkileyen bir görüş ileri sürdü.¹¹ Buna göre, Anayasa'nın 96/1. maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) toplantı ve karar yetersayıları belirlenirken Anayasa'da başka bir hüküm yoksa üye tamsayısının 3'te 1'i ile toplanılacağı ve katılanların salt çoğunluğu ile karar verileceği, ancak karar yetersayısının üye tam sayısının 4'te 1'inin bir fazlasından az olamayacağı vurgulanmıştır. Fakat, Anayasa'nın 102. maddesi uyarınca, cumhurbaşkanının Parlamento'nun üye tam sayısının 3'te 2 çoğunluğu ile ve gizli oyla seçileceği belirtilmiş ve ilk iki tur oylamada, yoklama istenemeyeceğine göre de 102. maddede karar için aranan nitelikli çoğunluk üzerindeki katılımın, aynı zamanda toplantı yetersayısı olması gerektiği ileri sürülmüştür.

Bunun sonucunda, Kanadoğlu'na göre, birinci oylamaya en az 367'nin üzerindeki TBMM üyesinin katılmadığının anlaşılması halinde, ikinci oylamaya geçilemeyecektir. Birinci oylama yapılmamış sayılacaktır. Bu, diğer oylamalara da geçilememesi demektir. AKP'nin ise milletvekili sayısı 354'tür. Bu sayı ilk oylamadaki gerekli oy sayısına (367) ulaşmamaktadır. Gerek ana muhalefet gerekse diğer partilerin milletvekilleri var olan söylemlerini devam ettirmeleri halinde cumhurbaşkanlığı seçiminin sonuçlanması olanaklı değildir. Anayasa'ya göre de 30 gün içinde cumhurbaşkanlığı seçimi sonuçlanmadığı takdirde TBMM seçimlerinin yenilenmesi ve cumhurbaşkanının oluşacak yeni Parlamento tarafından seçilmesi kaçınılmaz olacaktır. AKP ilk oylamada 367'nin üzerinde bir katılım olmamasına rağmen, ikinci oylamayı gerçekleştirir ve izleyen üçüncü oylamada salt çoğunluğun sağlandığını ileri sürerse, İçtüzük'te buna ilişkin bir hüküm olmadığı için bu bir "İçtüzük ihdası"

9 YÖK'ün buna ilişkin bir faaliyet içinde bulunduğu ve bu amaçla kendi içinde bir birim oluşturduğuna dair haber için bkz. *YÖK Psikolojik Savaş Merkezi, Star Gazetesi*, 01.06.2007.

10 Mustafa Peköz, *Cumhurbaşkanı Seçimi AKP ve Ordu Muhtırası*, 28 Nisan 2007, <<http://www.sendika.org>>, 30.05.2007.

11 Sabih Kanadoğlu, *AKP Tek Başına Seçemez, Cumhuriyet*, 26.12.2006.

niteliğini taşıyacak ve Anayasa Mahkemesi'nin böyle bir seçimi iptali de zorunlu olacaktır.

Kanadoğlu'nun yazdığı yazı aylarca süren cumhurbaşkanlığı seçimi tartışmaları boyunca gündemden düşmedi ve Anayasa Hukuku uzmanlarını ve hukukçuları ikiye böldü.¹² Uzun süren önemli bir tartışma başlattı. Ana muhalefet lideri Baykal da NTV'den Murat Akgün'le görüşmesinde CHP Grubu'nun cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılacağı oturuma katılmayabileceğini "AKP Grubu'na başkan seçer gibi Türkiye'ye cumhurbaşkanı seçerler. Bu ağır bir tablo olur."¹³ sözleriyle dile getirdi. Daha önce de Merkez Bankası Başkanı Durmuş Yılmaz'ın atanmasında yaşanan ve AKP'nin tek taraflı belirleyiciliğine karşı eleştiriler bir kez daha dile getirilmeye başlandı. Buna karşılık AKP sözcüleri de ulusal egemenlik ve demokrasinin gereğinin Parlamento iradesine uymayı zorunlu kıldığının altını çizerek yapılacak seçimin meşruiyet sorunu taşımayacağını belirtti.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk tur oylamasının yapıldığı gün Parlamento'da 367 milletvekilinin bulunmayışı üzerine CHP Grubu Anayasa Mahkemesi'ne 2 Mayıs 2007'de yapılması söz konusu 2. oylamaya kadar 1. oylamanın hukuken yok sayılması gereği ve İhtüzüğün ihlali nedeniyle de uygulamanın esasa ilişkin karar verilene kadar yürürlüğünün durdurulması talebiyle başvurdu. Aynı gece, Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesine konulan metinle: "Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri yapılmakta olan tartışmaların ve olumsuz yöndeki yorumların kesin olarak karşısındadır, gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bundan kimsenin şüphesinin olmaması gerekir." denilmiş ve "Türk Silahlı Kuvvetleri, bu niteliklerin korunması için kendisine kanunlarla verilmiş olan açık görevleri eksiksiz yerine getirme konusundaki sarsılmaz kararlılığını muhafaza etmektedir ve bu kararlılığa olan bağlılığı ile inancı kesindir." denilerek olası bir askeri darbeden kaçınılmayacağı tehdidinde bulunulmuştur.

Parlamentodaki oylamaya CHP Grubu'nun katılmama kararı, TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın Abdullah Gül'ün adaylığının açıklanması öncesi yaptığı dindar bir cumhurbaşkanı olacak demeci, oylama öncesi milletvekillerine yapıldığı

¹² Toplantı ve Karar Yeter Sayısı ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi, <<http://www.turkhukuksitesi.com>>, 30.05.2007.

¹³ <<http://www.bianet.org/2006/12/27/89577.htm>>, 30.05.2007.

iddia edilen oylamaya katılıma karşılık vaatleri içeren teklifler ve parti genel başkanlarının kararına rağmen oylamaya katılan muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin tavrı oylama sürecinin yol açtığı saflaşmanın göstergesi olarak ortaya çıkmıştır. Yapılan seçim oturumunda 367 vekilin oylamaya katılmamış olduğunun tespiti üzerine CHP'ce gidilen Anayasa Mahkemesi'nin, teamüllerin ötesinde bir hızla verdiği yürütmeyi durdurma kararı sonucu Türkiye erken seçim olasılığıyla karşı karşıya kalmıştır. Birinci oturumun tekrarı niteliğindeki oylamanın sonucunda 367 milletvekilinin oy kullanmadığının tespit edilmesinin ardından, AKP'nin cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül adaylıktan çekilmiştir. Ardından AKP, cumhurbaşkanını halkın seçmesi ve toplantı yeter sayısını 184 milletvekili olarak belirleyen maddenin de dahil olduğu bir dizi anayasa değişikliğini bir paket halinde Parlamento'ya sunmuştur. Bunun yanı sıra muhalefet ve iş dünyasının etkisi ve cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılamamasının da bir sonucu olarak genel seçimlerin yenilenmesi kararını almıştır. Bu karar Parlamento'da grubu bulunan tüm siyasal partilerce desteklenmiştir. Fakat, Anayasa değişikliği paketini Anavatan Partisi'nin desteğiyle Parlamento'dan geçirme yoluna giden AKP'nin yeni cumhurbaşkanını halkın seçmesi talebine karşı CHP bu değişikliği de Anayasa Mahkemesi'ne götürmüştür ve süreç halen devam etmektedir.

Cumhurbaşkanlığı seçimleri Türkiye siyasetini birçok kez strese sokmuş süreçlerken, son seçimin sonuçsuz kalması da bu duruma bir istisna teşkil etmedi. Giderek siyasal alanda kutuplaşmanın yani Schmitt'in tabiriyle varoluşsal olumsuzlamanın güç kazandığı cumhurbaşkanlığı seçim süreci, Türkiye'de, siyasal katılımı ve siyasal alanda "görünmeyenlerin" görünür hale gelmelerini kısa vadede sağlayacak bir mecraaya akar gibi gözükmemekte, aksine sürecin işleyiş biçimi -bağımsız adayların oy pusulasına yazılması ısrarında olduğu gibi- görünür hale gelme taleplerine karşı da genel bir birlik havasına doğru gitmektedir. Bu haliyle süreç Türkiye'nin demokratikleşme yolunun ana unsurlarının daha yakından incelenebilmesi için uygun bir alet çantası sunmakla beraber demokratik katılımın gelişmesi yolunda umutları yeşertecek bir içerik taşıyor.